

GRAĐA O NEMIRIMA U HRVATSKOJ NA KRAJU G. 1918.

U Državnom arhivu u Zagrebu nalaze se »Spisi Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba« (14 kartona) i među njima oveći svežanj mašinom pisanih »Telefonsko-telegrafskih obavijesti«. To su zapravo vijesti, koje su telefonski ili brzopisno stizale u središnju kancelariju Narodnog vijeća, odnosno u Odjel za narodnu obranu Narodnog vijeća SHS u Zagrebu. Prva takva vijest iz tog svežnja datirana je: Sušak, 30. X. 1918, a govori nam o kritičnoj situaciji u austro-ugarskoj mornarici u Puli. Brzopisna vijest, kojom svežanj završava (Zrmanja, 1. I. 1919), govori o ulasku talijanske vojske u Knin (1. I. 1919) i kreševu između Talijana i srpskog odjela kninske »Narodne straže«. Sačuvane obavijesti sadrže vijesti najrazličitijeg karaktera, a ima ih podosta, u kojima je riječ o nemirima u selima i mjestima kratkotrajne i privremene »Države Slovenaca, Hrvata i Srba«, osobito na području Hrvatske i Slavonije. Ovdje iznosimo samo jedan dio: one, koje, po našem mišljenju, sadrže — više ili manje — neke elemente karakteristične za situaciju. Međutim, čitava ta građa odražava dakako, događaje jednostrano i nepotpuno, pa će biti potrebno da je jednog dana — kad prikupimo čitav raspoloživi materijal — podvrgnemo kritičkoj ocjeni.

30. X. 1918.

Osi je k. U sedam sati: Prekjuče su bile u gradu velike bune i užasni dani. Masa je dobila oružje i počela pljačkati. Uzbudeni seljaci iz okolišnih sela navalili na grad i vlastinstvo u okolici. Mrtvih tri i mnogo ranjenih. Jučer javljeno, da velike mase naroda idu prema Osijeku. U susret se poslalo vojništvo na automobilima s mašinskim puškama. Pet ubijeno, mnogo ranjeno. Kapetan Košak postavljen zapovjednikom 78. pješačke pukovnije i 28. domobranske pukovnije. Za sada u gradu mir i red. Iz Pečuha dolazi vlak mađarskih topnika. Osijek pita, bi li taj vlak pustili da nastavi put. (Vojničko vijeće odredilo, da se taj vlak imade pustiti do Broda). Ovi Mađari spadaju vojsci generala Keveša¹ i nalaze se na uzmaku. Oni sigurno nijesu informirani, što se u Zagrebu događa...

31. X. 1918.

Z a g r e b. Bela Polak javlja, da su pljačkaši, koji su opljačkali Vojni Križ, na putu u Ivanić-grad.

Općina T o p u s k o brzopisno javlja: Ovdje općenito grozno pljačkanje. Molimo bezodvlačnu pomoć. Općina.

Dr. Ribar,² Đ a k o v o, brzopisno javlja: Šaljite odmah vojništvo. Kod nas prijete velika pogibelj imovini a nemamo municije.

¹ Feldmaršal Hermann Freiherr Kövess v. Kövessháza bio je poslije kapitulacije Bugarske komandant austro-ugarsko-njemačkih snaga na Balkanu.

² Dr. Ivan Ribar, predsjednik mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Đakovu.

Virovitica. Predsjednik odbora Narodnog vijeća³ javlja: Oružnička postaja Terezinog polja javlja, da su Mađari zaposjeli sa 44. pukovnijom most na Dravi i na našoj strani, i to zato, da mogu tjerati marvu sa pustoši (pustare) Ranjoš, koja je vlasnost nekog Bagotija preko Drave. Postaja je nemoćna da spriječi prevoz, a sastoji se tek od 2 žandara i 5 pučkih ustaša.⁴ Cijeli je kotar uzburjan. Narodna je garda⁵ i danas ustrijelila 13 osoba od mnoštva, koje je pljačkalo. Molimo, da bi u zemlju bile dozvane francuske čete da uspostave red.⁶

Slatina. Heinzel, povjerenik zemaljske opskrbe, javlja iz Virovitice: U Slatini su noćas razbili i zapalili dvije kuće. U okolnim selima opažaju se požari. U Virovitici organizovana je građanska garda, dobro je uređeno, ali manjka oružja i municije. Moli, da se oboje odmah šalje. Nadalje trebali bi oko 100—150 momaka narodne vojske, da u okolnim mjestima uvede red. Mnogo su pljačkali ruski zarobljenici, pa su ih otjerali u Mađarsku.

Ivanić-grad. Župni ured javlja, da u Ivaniću gori i u Kutini. Pogibelj je, da iz Kutine ne pobjegnu kažnjenici. Potrebno je da se proglasi prijevki sud.

Daruvar. U mjestu Bastaji seljačtvo uz pomoć nekoliko oboružanih vojnika opljačkalo poštu i nekoliko dućana. Pljačkanje još traje. Slično desilo se i u Đulavesi, gdje je masa zapalila dvije kuće. Molimo brzu pomoć

Križevci. Željeznička postaja Križevci, prometno središte vlakova iz Koprivnice, Bjelovara i Zagreba, gdje se dnevno sakupljavaju razne razbojničke čete, stoji bez vojničkog osiguranja. Bezuvjetno potrebno dvadeset momaka i jedan časnik kao stalna posada na kolodvoru. Molimo bezodvlačno odaslanje. Odbor Narodnog vijeća.

Vinkovci. Dr. Plemić⁷ javlja, da je njihova pomoćna posada, koju je poslao Köves. Prilike su u Vinkovcima posve desolatne, jer se u okolici svuda diže ustanak naših ljudi, koji svagdje robe i pljačkaju. Isto tako i ovdje u okolici Osijeka. Grad će kao tvrđavu ograditi, da se spasi. Austrijska vojska prolazi Osijekom. Njemačka vojska prolazi.

Tošo Kosanović⁸ (Plaški) javlja: Svaki dan pljačka na našoj željeznici od Ogulina do Plaškoga, naročito u magazinima. Poduzeću ličke željeznice prijete opasnost i nama u mjestu. Molimo barem 30 oružanih vojnika sa jednim oficijom na čelu, jer mi bar zasad nemamo nikakove osigurane straže.⁹

Topusko. Jučer se počelo ovdje sa pljačkanjem. Molim hitno pomoć. Dmitrije M.ljević¹⁰ član Narodnog odbora.¹¹

Dr. Martin¹² iz Popovače javlja: U Popovači robe i pale. Tražim vojničku pomoć.

³ Na sastanku 24. X. 1918. bio je izabran za predsjednika mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Virovitici dr. Oton Gavrančić. (Spisi Narodnog vijeća SHS, Državni arhiv u Zagrebu.)

⁴ Ustanika.

⁵ »Narodna straža« (često u dokumentima »Narodna garda«) bila je poluvojnička organizacija, organizirana »ad hoc« u pojedinim mjestima i selima, u službi mjesnih odbora »Narodnog vijeća SHS«.

⁶ U brzojavu savezničkom generalissimusu Fochu od 4. XI. 1918. predsjedništvo je Narodnog vijeća zamolilo, da savezničke čete što prije uđu na teritorij »Države Slovenaca, Hrvata i Srba«. (Tekst te note: F. Šišić: Dokumenti o postanku kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Zagreb 1920., str. 229.)

⁷ Dr. Levin Plemić bio je 1. XI. 1918. izabran u mjesni odbor Narodnog vijeća SHS u Vinkovcima. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

⁸ Ne Tošo Kosanović nego proto Stevo Kosanović, predsjednik mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Plaškom, izabran 27. X. 1918. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

⁹ Poručnik Miloš St. Kosanović bio je 2. XI., dekretom Narodnog vijeća, kao vojnički zapovjednik izaslan u Plaški. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

¹⁰ U mjesnom odboru Narodnog vijeća SHS u Topuskom bio je trgovac Dmitrije Miljević predsjednik. Odbor je izabran na sastanku 1. XI. 1918. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

¹¹ Ne »narodnog« nego mjesnog odbora N. v.

¹² Predsjednik mjesnog odbora N. v.

Veliki župan Pože¹³ javlja: U Novoj Gradiški je relativno mir, jer je ustrojena Narodna garda (straža). U Kutjevu isto tako sinoć mir. U Staroj Gradiški jošte nemiri i zulumi kao i u Okučanima. Općinski činovnici po selima ostavljaju svoja mjesta. Brod moli vojničku asistenciju od 2 do 3 kompanije pouzdanih vojnika, jer se na mađarske trupe ne možemo osloniti. U Požegi je doduše narodna garda (straža) od 300 ljudi, ali imade pušaka i municije jedva za polovicu.

Dubrava. Zbog pomanjkanja sigurnosne straže, unatoč toga što je prijeki sud proglašen, opljačkani dućani i stanovi Fürsta, Donera. Sasma prijeti daljnja opasnost po osobe, imetak privatnika, općine, pošte. Noćas stigla pomoć iz Zagreba od 5 lica te je četvoricu od pljačkaša ustrijelila. Odmah pošaljite oružanu silu od 50 ljudi, jer za danas u večer sprema se velik broj pljačkaša na privatnike, općinu, poštu, župni ured i činovništvo. Svjetina veli, da ne pozna nikakove vlasti osim sebe i povlađuje pljačkašima. Ovdašnje oružništvo i redarstvo sasma nemoćno. Danas u 4 sata popodne čekaju kola u Gradecu. Javite odmah, ako ne možete poslati. Ako ne možete 50, molimo manje i što više oružja. Narodni odbor.¹⁴

Raven. Javna sigurnost ugrožena. Molim bar 100 pušaka i municije, da oboružamo Narodnu četu (stražu). Šaljite na stanicu Križevci. Općina Raven.

Sesvete. Natporučnik Venko traži pomoć od 20 ljudi. Vojnici neka budu po mogućnosti od 53. regimente. Ako ih nema, onda domobranci. Komitadžije¹⁵ kane navaliti večeras na Kraljevec i Sesvete. Jučer bili u Brdovcu u Dugomselu. S njima neka se pošalje 2 podčasnika. Moli smjesta odgovor na općine telefon 797.

Daruvár. Predstojnik traži žurno 600 momaka i dvije mašinske puške, jer je čitavi kraj ugrožen od zelenoga kadera.

Brod. Tajnik odbora Narod. vijeća u Brodu¹⁶ javlja, da se je vlak, koji je jutros u 9 i 25 časaka otputovao iz Broda put Zagreba morao natrag povratiti, jer nije mogao dospjeti dalje od stanice Okučani, premda je bio čuvan od petnaest oružanih momaka. Mole da bi po mogućnosti bio poslan jedan bataljun vojske, koja bi okupirala prugu Brod-Sunja, jer je inače promet nemoguć. Ova nemoć N. vijeća da osigura promet i imetak građana čini da ljudi gube povjerenje u N. V., a osim toga obustava prometa zlo djeluje i s druge strane. Na raspolaganje se naime odbora N. V. stavilo jučer 400 momaka, ali ih odbor nije mogao u Brodu zadržati radi nestašice hrane i stanova, a kad su za tim ti ljudi htjeli preko mosta ići u Bosnu, dočekali su ih tamo sa strojnim puškama, te su se morali natrag povratiti. Rasuli su se po slavonskim selima, te će se i na silu pridružiti komitadžijama (vojnim bjeguncima). Brod je prilično miran, i ako je bilo sinoć nešto pljačkanja. Danas je bolje. Provalnici su zauzeli Trainwerkstätte.¹⁷

Kostajnica. Mir uspostavljen, ustašama¹⁸ odoljeno, te ih nekoliko razoružano. Očekujemo pomoć iz Siska.

Čazma. Kotarska oblast i odbor Narodnog vijeća moli 50 momaka radi velikih razbojstava ili 100 pušaka sa municijom.

Dugo selo. Kotarska oblast moli, da se pošalje općini Bregi, postaja kod Ivanićgrada, odio sa strojnom puškom, jer preko Save dolaze razbojnici. Pristav.

¹³ Vasilij pl. Belošević, tadašnji veliki župan požeške županije.

¹⁴ Ne »narodni« nego mjesni odbor.

¹⁵ Vojni bjegunci.

¹⁶ U mjesnom odboru vijeća SHS u Sl. Brodu, osnovanom 23. X. 1918., nalazilo se nekoliko tajnika: dr. V. Biga, A. Kajganović, F. Sudarević, Vatroslav Brlić ml., dok je predsjednik bio dr. Vatroslav Brlić. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

¹⁷ Vojne radionice u Brodu.

¹⁸ Ustancima.

Gornja Rijeka. Između Varaždina i Križevaca spremaju se nemiri. Gospodin Mozes, brat Hinka Hinkovića,¹⁹ nosi eventualne troškove, potrebite za vojsku. Vršatka, trgovac.

Brod. Telefon dru. Paveliću.²⁰ U Brodu i okolici zavlada najstrašnija anarhija. Molimo za osiguranje života oklopljeni vlak s 500 momaka.

Đurđevac. Natporučnik Macinger, (mjesto) Ferdinandovac, kotar Đurđevac, moli pomoć ili puške. Upaljenja, sumnjive provale četiri kilometra od Drave.

Brinje. Molim smjesta odaslati u kotar bilokoje čete, barem 400 momaka, jer je život i imetak građana u pogibelji. Iz Otočca pomoći nema, a u općini Jezerane demoliraju i uništavaju privatno vlasništvo. Kotar 8405.

1 XI. 1918.

Osiijek. Oružnička postaja: Vojnici, koji su pobjegli iz Osijeka, naoružani su i popalili sva sela oko Osijeka: Valpovo, Petrijeveci, Doljnji Miholjac, Dopsin, Tenja i Dalj. Oružnička postaja u Dolj. Miholjcu popaljena i orobljena. U Osijeku mir.

Delnice javljaju: U noći od 31. na 1. navalio je zeleni kader složno sa jednim dijelom pučanstva na kolodvor, gdje su 2 vagona vojničke hrane i to 88 sanduka dvopeka, 28 bačava maslaca, 4 bačve masti i 6 sanduka čokolade potpuno orobili.

Dugo selo. U noći 31. X. ruski zlikovci opljačkali i popalili trgovca Borovčaka, domaćeg čovjeka kršćanina. U Lupoglavu navalili na općinski ured, polupali prozore i odnijeli zaplijenjeno oružje. Kasa i spisi netaknuti. Iste noći bile su četiri navale na zemaljsku ždrebarnu Stančić. Navale odbijene. Isto tako navalili na kolodvor Dugoselo. Vojska i strojna puška navale odbili. Kućnom premetačinom djelomično pronađene stvari orobljenih triju dućana u Dugomselu. Pronađeni pljačkaši manjim dijelom uhićeni šalju se danas u Zagreb Narodnom vijeću. Potpuna premetačina radi pomanjkanja veće vojničke pomoći isključena. Umoljava se bezuvjetno odrediti i čim prije proglašenje prijekog suda za civile i vojnike, te provedbe ekucije na licu mjesta. Samo na takav način moći će se uspostaviti red. Sada već ugroženi ne samo trgovci nego uopće kaputaši i svi bolji posjednici. Moli se bezuvjetno izaslanje dviju satnija pješaka te povjerenstvo za provedbu ekucije prijekog suda. Dosada ugrožene sve općine ovog kotara. Kotar Dugoselo.

Kutjevo. Dvor baruna Turkovića opljačkan i uništen, župni dvor i drugi bogati stanovnici. Danas prijeki sud u Kutjevu.

Na Lonjskoj pruzi: iz Moslavine-Popovače pobjeglo osoblje. Glavar postaje, koji je prispio u Zagreb, javlja slijedeće: Jučer nije bilo prometa. Prekjučer je bilo nešto, ali je vlak bio zadržan od zelenog kadera u Banovoj Jaruzi. Razoružali su stražu, koja je bila na njemu, i prisilili vlakovođu da ih vozi u Pakrac. Odatle su htjeli da ih vozi dalje u Slatinu, ali ih je on prevario i pobjegao sa lokomotivom u Dugoselo. Jučer je Kutina gorjela, a Pakrac još gori. Od Novske do Pakraca prekinut telefonski i brzopjavni spoj. Željeznica ide još jedino u Ivanićgrad i Novoselo. Ustaše (ustanici) se približuju u Novoselo. Dr. Kusulja. (dr. Kručak?)

---

¹⁹ Saborskog zastupnika i člana »Jugoslavenskog odbora« u Londonu.

²⁰ Dru Antí Paveliću, liječniku i jednom od potpredsjednika Narodnog vijeća SHS u Zagrebu.

Slatina. Dr. Kovačević,²¹ predsjednik odbora Narodnog vijeća, javlja, da je u Slatini i u Virovitici strahota. Narodna straža da je potpunoma nemoćna i uslijed toga da se je razbježala. Položaj očajan. Zaklinje za pomoć. Traži, ako je ikako moguće, hitnu pomoć od 100 ljudi za Slatinu i 100 ljudi za Viroviticu. Moli poslati oružja i municije i strojnih pušaka.

Vukovar. Oružnička postaja javlja, da je momčad postaje Vuka, Podgorač i Đakovo zarobljena pod zelenim kadrom. Umoljava se brza vojnička pomoć.

Postaja Drnje kod Koprivnice: Dr. Kusonja javlja, da se u okolici Drnja pojavila nasilja zelenog kadra i traži oružanu pomoć.

Plaški. Kosanović,²² tajnik odbora Narodnog vijeća u Plaškom, javlja: Ovdje se nalazi magazin poduzeća za gradnju ličke željeznice, iz kojega se prehranjuju 5.000 zarobljenika, a koji je bez zaštite. Firma nema novaca, te se boji da će se zarobljenici pobuniti. Molimo 50 do 60 vojnika sa časnikom. U Rudopolju je oko 35 ljudi provalilo u magazine, orobilo ih te se stvari još raznose. Jedan bataljun čeških pionira se sprema, da još danas otputuje. U Vrhovinama je orobljena kantina. U Studencima je jedan inženjer orobljen i sa njega je svučeno odijelo. Mađarski se činovnici boje, jer im dolaze prijeteća pisma, da će ih se ubiti, ako budu mađarski govorili.

Križ. Izaslanik općine Križ Bedeković javlja: Bližnje mjesto Popovača gori i Križ je u opasnosti, jer mu se ustaše,²³ kojima se pridružuje i civilno stanovništvo, približuju. Mole oružja, municije i nekoliko momaka u pomoć.

Gradec. Javlja, da su dobili vojničku stražu od pet ljudi. Pošto je zeleni kader blizu, mole pojačanje.

Plaški. Paroh Kosanović javlja, da prijeti pogibelj mjestu Plaški od vojnih bjegunaca, koji su dosada već neke magazine opljačkali. Moli vojnu pomoć od bar 30 ljudi.

Nova Gradiška. Tajnik mjesne organizacije Dr. Živković²⁴ javlja: U Novoj Gradiški relativni mir, ali opasnost prijeti. Pred jedan sat primio sam obavijest iz Okučana, da je banda navalila na financijalnu stražu, te da je financijalni priglednik Šuput ubijen. U Staroj Gradiški pušteni su iz zatvora svi zločinci bez razlike. Čujem, da su pobjegli kažnjenici iz Banjaluke na putu. Za naš kotar molim vojnu asistenciju od barem jedne satnije. Od toga molim 100 pušaka za našu Narodnu stražu.

Krapina. Brzojavni ured javlja, da su razbojnici na putu u Klanjec. Poblize ćemo naknadno telefonirati.

²¹ Dr. Zdravko Kovačević. O tom dru Kovačeviću i prilikama u Slatini govori druga brzojavka (od 8. XI.), koja glasi ovako: »Virovitica. Dr. Magarašević javlja: U Slatini se razmahao boljševički pokret, oni uopće tamo ne slušaju odredaba Narodnoga Vijeća iz Zagreba, kao što će Vam to saopćiti gosp. Heinzl, koji se već tamo vratio. I sam zastupnik dr. Kovačević u Slatini sudjeluju kod izvlašćivanja vlastelinskih dobara žita i marve. Vlada najveći nered. ljudi kolju vlasteoska goveda i rasiplju meso, tako da kgr. mesa stoji i krunu. Ova se nevolja već prenosi i u naš kotar, stoga treba poslati u Slatinu jaku ličnost, s plein pouvoir i nešto vojske, koja će ovu anarhiju spriječiti i uvjeriti tamošnje ljude, da ovakve odredbe glede sekvestracije dobara spadaju pred parlament, a Narodno Vijeće nije pozvano, da vrši upravno-redarstvenu vlast. Osim toga su poslali iz Cabune molbu, da im za narodnu stražu pošaljemo 20 pušaka s municijom. To smo i učinili. AH iz Slatine odposlaše odio svojih gardista, razoružaše tu gardu u Cabuni i odvedoše 4 taoca u Slatinu. Molim da Narodno Vijeće u Zagrebu, da što prije sredi te stvari«.

²² Sava N. Kosanović, diplomirani pravnik.

²³ Ustanič.

²⁴ Dr. S. Živković bio je tajnik mjesnog odbora u Novoj Gradiški, osnovanog 27. X. 1918. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

Klanjec. Predsjednik mjesnog odbora Dr. Iveković²⁵ javlja: razbojnici se prijete, da će oplijeniti bogate trgovce i štedionicu, koja se nalazi u istoj kući gdje i poštanski ured. Molim 30 momaka odmah poslati.

2. XI. 1918.

Petrovaradin. Član pododbora Narodnoga vijeća Jurković javlja, da se vojska u Petrovaradinu pobunila, pljačka i robi magazine i javne zgrade bez obzira na narodnosti. U vojsci ima i Hrvata i Mađara i Nijemaca. Svi se divno slažu. Vojska se sasvim razišla. Narod inače mirno. Ne stoje podnipošto vijesti Mađarskog Narodnog vijeća o kakvoj navali na Novi Sad ili bilo o kakvoj akciji generala Kövesa protiv Petrovaradina. Oružja nemaju, (ne) ustanovljuju Narodnu gardu (stražu). Sve su gostionice i krčme zatvorili.

Klanjec. Noćas počelo razbojstvo. Opleniše financijalnu stražu i vlastelinstvo. Narod se javno grozi, da će tako i drugu imovinu uništiti. Sporazumno sa kot. oblasti molimo odaslanje jačeg odjela vojničkog u svrhu zaštite osobne sigurnosti i imovine, kao što i proglašenje prijekog suda. Doktor Stjepan Iveković, za odbor N. v. Klanjec.

Petrinja. 29. t. mj. opljačkan dućan trgovca Schreibera po prolazećim vojnicima bos. i dalmatinskim. Osim ovoga slučaja mir i poredak nepomučen. Kotarska oblast.

Stjepan Hrastovec, načelnik iz Dubrave kod Križevaca, prijavio je, da su šume oko Dubrave pune razbojnika, koje podupire i domaće stanovništvo. Razbojnika imade oko 180, koji su trgovcima Doneru i Fürstu pokrali robe za preko dva milijuna kruna. Razvukli su oko deset vagona drvene građe, dva vagona željeza i ogromnu količinu robe iz dućana. Podvoz davali su i bolji seljaci a naročito glavni kolovođe, koji su poimence navedeni u priloženoj prijavi Stjepana (Hrastovca).²⁶

Prešanovci (vlastelinstvo Brodske imovne općine). Provalili su seljaci magazine pa vuku odanle žito. Pomoći nema, jer asistencija vojske ide samo kompanijama i ne može sve obići. Budući da ta vojska pomiješana sa Mađarima, vrlo je nepouzdana. Jedan bataljun otišao u Mađarsku. Mjesni odbor Narodnoga vijeća i veliki župan mole asistenciju od 2—3 kompanije za županiju, jer ova vojska odlazi. Oni su čuli, naime, da je Hrvatska samostalna, i odlaze. Molimo uputu i prešnu pomoć domaćih jedinica.

Popovača. Molim smjesta slati dalnjih 100 momaka, da ih razdijelimo po općinama oko Popovače, jer paljenje i plačkanje traje dalje. Momci neka dolaze sa tri poručnika u grad Moslavina-Popovača.

Klanjec. Poštanski ured javlja: Razbojnici opljačkase financijalnu stražu i Brucknerovo vlastelinstvo.²⁷ Molimo da se pošalje jači vojnički odjel u svrhu zaštite osobne sigurnosti i imovine, kao što i proglašenja prijekog suda.

Mitrovica. Dr. Kostić,²⁸ ravnatelj kaznionice, javlja: U samom mjestu Mitrovici je mirno, ali prijeti velika pogibelj. Iz Vinkovaca se na nas obraćaju za pomoć. U kaznionici je uspjelo do sada uzdržati mir i red, što molim da se pravosuđnom otsjeku javi. Čujemo danas prvi put gruvanje topova Antantine vojske.

²⁵ Dr. Stjepan Iveković, advokat i predsjednik mjesnog odbora N. V., izabranog 28. X. 1918. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

²⁶ Spomenute prijave nema u prilogu.

²⁷ Novi dvori u blizini Klanjca.

²⁸ Dr. Milan Kostić, kasniji veliki župan.

Ž u p a n j a. Odbor Narodnog vijeća: Javljam vam, da smo se organizirali u svim selima istočnog dijela kotara Županje. Trebamo sto i pedeset do dvjestotina pušaka i municije za naše Narodne straže, koje su u svim selima ustrojene. U Županji je bilo jučer nemira i plačkanja, pa je odavle poslano 50 momaka pod zapovjedništvom časnika Weßera. Iz Brčkog dolaze vojnici raspadnutih tamošnjih četnih tjelesa. Sada se mirno vladaju i čekaju vlakove za Brod, odakle namjeravaju ići u svoju domovinu (Bosnu). Puške bismo mogli dobiti u Osijeku, kamo bi mi poslali ko'la samo neka Narodno vijeće doznači gore zatražene puške i javi nam, kada i gdje ćemo ih primiti.

K o s t a j n i c a. Tajnik mjesne organizacije²⁹ javlja: Molim da se učine shodne mjere, da se uspostavi trgovački promet između Kostajnice i Bosanske Kostajnice, jer je to od prijekne potrebe za aprovizaciju. Željeznica treba novaca za isplaćivanje svojih činovnika i službenika mjesečno do 4 tisuće kruna. Mjesni odbor će joj tu svotu za ovaj mjesec predujmiti. Ustanovili smo Narodnu stražu. Mir je u samom mjestu uspostavljen. Na postaji Volinja orobili su razbojnici kolodvorsku blagajnu. Za njima je izaslana potjera.

P a k r a c. Dr. Marković³⁰ javlja: Haranja i pljačkanja se nastavljaju. Molim 30 vojnika sa dvije strojne puške. 29. oktobra popalili su razbojnici 2 trgovačke kuće a više trgovačkih kuća je poharano.

K l a n j e c. Oko 60 oružanih seljaka napalo i opljačkalo bližnje vlastelinstvo Novi Dvori. I sada pljačkaju. Razoružali su financijalnu stražu. Pogibelj je da bi mogli udariti na Klanjec. Radi nesposobnosti i nesloge Narodna straža ne funkcioniра. Potrebna brza pomoć, po mogućnosti konjanička. Potpis: Kotarska oblast.

G r u b i š n o p o l j e. Grubišnom polju prijete opasnosti od raznih razbojničkih četa te zarobljenika. Danas oko dvije stotine ljudi iz okolice spremalo se plijeniti dućane, robiti. Uznemirujući glasovi iz okolišnih mjesta uzbunili pokvarene elemente, te se svaki čas može očekivati navala. U pučanstvu vlada veliki strah. Molim hitno odaslati vojsku. Već danas moralo se upotrebiti oružje, da se pljačkanja ne zbudu. Nemamo ni novina ni kakovih vijesti. Predsjednik odbora dr. Baričević.³¹

R a s i n j a. U selu Rasinji i okolici još uvijek imade oboružanih austro-ugarskih vojnih bjegunaca, koji pljačkaju i plijene pučanstvo i ugrožavaju život. Molim prešno barem 20 članova Narodne garde zagrebačke za obranu sela i vlastelinstva, koje imade u svojim hambarima velike zalihe žita. Od toga deset vagona stoji na dispoziciju zemaljske opskrbe. Seoska straža ne dostaje i nema oružja, a Narodni odbor³² u Koprivnici ne može dati nikakovu pomoć. Za valjanu opskrbu i dobar stan Narodne garde³³ je opskrbljeno. Molimo obavijest, kada će odjeljenje stići, da pošaljemo kola na kolodvor. Koprivnica, ravnatelj dobara Reiching.

N o v a G r a d i š k a. Javljam, da sam Rajić-postaju našao potpuno orobljenu, brzojavne i telefonske sprave razrušene. Od Novske do Gradiške nema spoja za uspostavu brzojava i telefona, nitko se neće da odvaži. U Okučanima je stanje opasno a osoblje željeznice ne može vršiti stražarske i željezničke službe. Stroj, koji je uhodio ovu prugu, kao i Ceres-vlak bio je više puta napadnut po kadru, te smo šest ljudi od njih ustrijelili. Osoblje, koje je ostalo u Gradiški, drži stražu, još je u

²⁹ U mjesnom odboru u Kostajnici je dr. Glišo Tadić bio poslovođa, a tajnika nije bilo. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

³⁰ Dr. Milenko Marković, predsjednik mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Pakracu.

³¹ Dr. Janko Baričević, advokat i predsjednik mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Grubišnom polju, izabranog 28. X. 1918. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

³² Mjesni odbor.

³³ Narodne straže.

pogibelji. Molimo pomoć, jer se služba i straža ujedno vršiti ne može. Ceres-vlak je u opasnosti bez vojničke pomoći ne može prodrijeti između Gradiške i Novske. Keler, činov. pratioc uhodećeg vlaka.

Kostajnica. Postaja je u opasnosti radi vojničkih bjegunaca. Molim oko 20 ljudi za stražu ovamo brzo poslati. Papišta, glavlar postaje.

Sunja. Molim u Volinju i u Kostajnicu po četiri oboružana momka poslati, jer će u protivnom slučaju željezničko osoblje gore navedene postaje sasvim napustiti. Ujedno javljam, da su volinjski bjegunci (deserteri) pohvaćani. Šojat, glavlar postaje.

3. XI. 1918.

Vukovar. Mjesni odbor Narodnog vijeća javlja: u Vukovaru se pljačka na sve strane. Seljaci odnašaju robu. Pljačka se sve više. Narodna garda osnovana, ali nema municije. Odbor Narodnog vijeća zadržao sve lađe i šlepove, koji su mogli žito, kukuruz, petrolej, benzin u Austriju, Ugarsku i Njemačku. Robe oko osamsto vagona a u vrijednosti oko pedeset milijuna Kruna. Mole upute, što će raditi s tom robom. Neka se javi vl. povjereniku Hutu telefon br. 1. Traži pomoć vojničku. Straža nesigurna. U Srijemu nema vojske. Ono Nijemaca što ima pomaže praviti red. Treba vojnika, municije i mašinskih pušaka. Predlaže, da se uvede prijeki sud. Moli izričitu dozvolu. Čuje, da su Srbi ušli u Mitrovicu.

Sunja. Željeznička stanica Volinja od jučer večer od strane razbojnika zelenoga kadera u najvećoj opasnosti. Orobljena blagajna od 3364 K. i 26 filira. Osoblje hoće da ostavi postaju. Naprama tome savjesno poduzesmo zlikovcima u trag ući. Pripomoć još danas silno nužna: Franjo Prpić, vođa odjela Narodne straže Kostajnica.

Garešnica. Ovdje buna potpirena zelenim kaderom. Javni mir i poredak posve ugrožen. Molim brzu pomoć barem dvije satnije vojničke. Životna opasnost. Oružništvo nemoćno. Potpis: Kotar.

Veliki Bastaji (kraj Virovitice): Poštansko činovništvo uteklo pred pljačkašima. Poštanska je kasa orobljena.

Garešnica. Poštarica utekla pred zelenim kaderom.

Rasinja. Zeleni kader obilazi krajem.

Slunj. Svo zemaljsko kao i ostalo činovništvo uteklo, jer je zeleni kader najavio dolazak sa strojnim puškama.

Križpolje. Zeleni kader navalio na mjesto.

Klanjec. Zeleni kader navalio, ali je po straži bio odbijen. Dva pljačkaša ubita i više ih je ranjeno.

Požega. Podžupan javlja, da žitelji iz Podvinje kraj Broda zahtijevaju, da im se vrati iz gradske aprovizacije brodske najmanje tri vagona pšenice, jer će inače silom oduzeti. Dogodi li se to, bit će zao primjer za druga mjesta. Požega podžupan zatim javlja, da su žitelji iz Oriovca provalili općinu i ote li spise i obavijesti o prijekom sudu.

Pošta Martijanec brzojavlja: Ovdje zeleni kader sve uništava. Svi ostavljaju mjesto i bježe. Poštarica prisiljena ostaviti ured, ako ne dobije za obranu straže.

Klanjec. Mjesto Klanjec sinoć napadnuto od više stotina žitelja željnih pljačkanja. Oružništvo jedva suzbija napadače. Oružnici osamljeni, jer straža ne funkcionira. Ako još danas ne stigne vojnička pomoć, biti će oružništvo prisiljeno pobjeći i Klanjec prepustiti pljačkašima. Možemo bezodvlačno pomoć. Telefonske veze prekinute, oružja premalo. Oblast.

Vrhovine brzojavlja: Gračac je u rukama pljačkaša, silne mase živežne zalihe uništujući. Mole najbrže 150 oružanih ljudi, jer je ova zaliha za zarobljenike bila, koji su radili. Potpis: mjernik ličke željeznice Darvaš.

Okučani. Predsjednik mjesnog odbora javlja: Konstituirali smo se, izabrali odbor i ustrojili stražu. Molimo oružja i municije i osobito jednu mašinsku pušku. Jučer smo poubijali 15 razbojnika.

Vinkovci. Dr. Mirković³⁴ javlja: Ovdje vlada mir, jer su ustrojene 4 satnije t. zv. crvene garde, te je i kolodvor u potpunom redu. Vlakovi idu do Gombosa i to po jedna garnitura. U Gombosu se sve prekrcava. Iz Brčkog je prispjelo 90 Mađara, koji su razoružani te poslani kući. Zarobljeno im je 40 kola i stodva konja. Nebo je naokolo crveno od paleža. U Petrijevcu i sad pljačkaju. Neki su zločinci pohvatani. Karakter revolucije je socijalan. Najprije napadaju židove, a zatim grofove te gospodu uopće. Masa, dok joj se govori, odobrava, a kad međutim dođe kakav huškač (osobito bivši zarobljenik iz Rusije), tome se pridružuju te pale i robe. Stoga molimo jednog političara govornika (po mogućnosti Srbina), koji bi držao pučke skupštine. Uvjereni smo, da bi to mnogo pomoglo. Ovdje se je zadržalo i nešto vojnika, koji se odboru N. v. stavili na raspolaganje. Isto i 80 Srba. Imamo telefonski spoj sa Mitrovicom i Zemunom. U Mitrovici jedna Kövesova divizija, koja ima da spriječi prelaz Srba preko Save. U gradu Osijeku mir uspostavljen. Četa hrabrih časnika »crvene garde« obilazi u automobilu gradom i uzdržava red.

4. XI. 1918.

Okučani. Predsjednik Mjesnog odbora Narodnog vijeća Svetozar Popović javlja, da su se u Okučanima donekle sredile prilike, ali da je sve opljačkano. Zna tko je plijenio, ali ne može protiv plijenitelja ništa poduzeti, jer nema sile. Ne može provesti prijeki sud, jer bi onda morao da povješa čitavo mjesto. Stoga misli, da će biti najbolje, ako naznači rok, u kojem se imadu ukradene stvari natrag vratiti. Osnovali su Narodnu stražu, ali ona nema municije. Stoga bi nužno trebao jednu mitraljezu i nešto municije. Ta bi straža ujedno čuvala željezničku stanicu i most, jer prijeti pogibelj da rulja, koja više ne može pljačkati mjesto, baci se na željezničku postaju, da je opljačka. Oboružanjem Narodne garde³⁵ osigurat će se željeznička pruga.

Otočac. Jučer 3. studena nastala je pobuna sve vojske u barakama Spilnik. U 10 sati prije podne nahrupila u grad, opljačkala skladište robe, hrane i oruđa. Pucnjava trajala do 5 sati poslije podne. Do sada 6 mrtvih. U 5 sati uspjelo Narodnoj gardi³⁶ suzbiti pljačkaše i protjerati ih. Uslijed toga, što su ugrabili mnogo pušaka i municije i odijela, ugrožen je Otočac, a kako nas izvješćuju opljačkana su skladišta, aprovizacija i privatnici u općinama Škare, Brlog, Šinjac, a Brinje da već gori i sav opljačkan. Treba brza pomoć. Odbor Narodnog vijeća, u ime Narodnog vijeća, proglasio prijeki sud za kotar Otočac, kojemu je otsječen sa svih strana spoj brzjava i telefona do sada, a sad nam pošta javlja, da je ova jedna pruga otvorena. Molimo za odobrenje proglašenja prijekog suda i daljnje odredbe, jer sva okolna mjesta tako traže, a mi im nijesmo u stanju istu dati. Odbor Narodnog vijeća u Otočcu, Predsjednik.³⁷

³⁴ Pogrešno, treba da stoji dr. Matasović, tajnik mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Vinkovcima.

³⁵ Narodne straže.

³⁶ Narodnoj straži.

³⁷ Na sastanku 26. X. 1918. bio je izabran za predsjednika mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Otočcu dr. Jovo Polovina, advokat. (Spisť Narodnog vijeća.)

Pregrada. Oružnička postaja javlja: Seljaci se pobunili. Počeli pljačkati i robiti. Ima više mrtvih. Seljaci izjavljuju, da oni sada mogu raditi, što hoće, jer da je sad sloboda. Moli hitnu vojničku pomoć.

O s i j e k. Kroz Osijek prolaze silne čete njemačke i mađarske vojske, te bivaju u Osijeku uspješno razoružane. Na kolodvoru u Vrpolju opljačkani vagoni puni brašna i pšenice, koji su bili za zemaljsku opskrbu određeni. Paromlin Rosa u Vrpolju u opasnosti, jer je i sama Narodna straža tamo nepouzdana. Oružnička postaja Bizovac razoružana. Vlastela i trgovci opljačkani. Nema tamo Narodne straže. Još je sada tamo priličan mir, jer se svijet boji prijekog suda i navale iz susjednih sela, a pljačkaši više i streljiva nemaju. Virovitička oružnička postaja opljačkana. Svijet se ne odaziva mobilizaciji,³⁸ nego veli da će svakako ostati kod kuće i svoje dobro i selo braniti.

Slunj. Razbojničke čete oboružane iz Petrove gore razaraju i pljačkaju redom. U subotu uništiše trgovcu Glücku, juče skladište aprovizacije. Narod bez zaštite i oružja, ugrožen imutak i život građana. Molim odmah vojsku i oružje. Narodni zastupnik Polić.³⁹

Koprivnica. Kotarska oblast javlja: U gradu vlada mir i red. Jedan je čovjek justificiran po prijekom sudu.

Zabok. Akademičar Njemčić javlja, da tamo ljudi navaljuju na trgovca Rendelija i hoće da mu upale petrolej, a isto napadaju na tamošnji kolodvor. Moli pomoć. Javljeno već na telefonski broj 14-83.

5. XI. 1918.

Kloštar Podravski. Željeznička postaja telefonira, da prijete velika opasnost od pljačkaša. Osobito je ugrožen paromlin, koji ima 50 vagona žita. Kolovođe razbojnika vratili su se sa palenja ovamo i groze se, da će popaliti kuće trgovaca, poštu, kolodvor i paromlin. Trebalo bi barem deset momaka sa dvadeset pušaka i municijom odmah poslati u pomoć, jer je inače sve izgubljeno.

Pregrada. Oružnička postaja javlja, da tamo vladaju grozne prilike, a da se groze još većim nasiljima. Štedionica popaljena i opljačkana. Više mrtvih. Unatoč molbe, vojničke pomoći još nema. Garda domaća⁴⁰ nema ni pušaka ni municije. Moli se najbrža vojnička pomoć, da se odvrati veća katastrofa. Isto treba pušaka i municije.

Topusko. Kod noćasnijeg pljačkanja tri mrtva, broj ranjenih nepoznat. Dalnja pljačkanja i razbojstva u izgledu. Molimo vojničku pomoć te proglašenje prijekog suda. Narodna straža momentano već i proglasila. Općina.

Požega. U požeškom kotaru dogodio se je samo slučaj robljenja jučer, naime u noći orobili su vlastelinstvo Vetovo. Inače iz svih krajeva kotara dolaze mi vijesti, da se mir vraća. Samo seljaci ne će da vraćaju orobljene stvari. Iz broskog kotara dolaze mi vijesti, da se i tamo mir vraća, samo u istočnom dijelu kotara pojavljuju se bande. Iz Nove Gradiške ne primamo vijesti, ali baš zato držim, jer mi se ništa ne javlja, da i tamo stvari povoljno teku. Pakrac javlja: mir se vraća, gdje gdje u kotaru robe. Iz Daruvara nema vijesti... (dalje se govori o bonovima ratnog zajma i prisegi vojnika). Veliki župan.

³⁸ Povjerenik Narodnog vijeća za narodnu obranu dr. M. Drinković izdao je proglaš O mobilizaciji 2. XI. 1918. (Šišić, spom. dj., str. 219.)

³⁹ Matija Polić, saborski zastupnik za izborni kotar Slunj.

⁴⁰ Narodna straža.

Vrbovec. Od Zagreba do Vrbovca uspostavljen prilično red. Mjesne organizacije dobro i uspješno funkcioniraju. Desertera veliko mnoštvo, pak ih upućujemo da se povrate četnim tjelesima. Za predvidjeti je, prema raspoloženju desertera, da se mnogi od njih ne će povratiti bez uporabe prisilnih sredstava. Pljačka se. Valja egzemplarno kazniti, jer inače ne će biti moguće uspostaviti red i poredak, pošto se isti prijete daljnom izvedbom zuluma. Ceste se nalaze u najvećem neredu. Za izvidnički odio grupa dr. Dečak.

Petrinja. Predsjednik odbora Narodnog vijeća ravnatelj Rittig javlja.⁴¹ Sa svih strana saopćuju, da su bosanski Turci, njih nekoliko tisuća, prodrli u Hrvatsku. Jedan čopor ide smjerom prema Vojniću a drugi prema Topuskom. U 10 i pol sati doprli su prvi do Krstinje a drugi pod Topusko. Oni pale, robe i ubijaju. Bježi pred njima i zeleni kader, koji također robi i uništuje kamo stigne. Treba nam 100 oružanih momaka iz Zagreba, pouzdanih, jer naši ne će da idu u Glinu, koja je u najvećoj opasnosti. Hrane za vojsku bit će dosta. Imamo municije, 26 strojnih pušaka i 80 karabinki za našu Narodnu stražu. Ako mi pošaljete bar 60 momaka, obvezujem se da ću zaštititi Glinu i uništiti u cijelom ovome kraju turske čopore. Naročito je u opasnosti vojnički kotar.

6. XI. 1918.

Novska. Mir i red, koji je bio u mjestima Novska, Rajić, Banova Jaruga, Međurić teško narušen, uslijed česa su naročito stradali kolodvori u Novskoj, Rajiću i Banovoj Jarugi, a po vojnicima i svjetini uništeno u vagonima robe od upravo ogromne vrijednosti, kao i žiteljstvo i općina Rajić, Novska i Međurić, uglavnom je uspostavljen a željeznička pruga osposobljena za promet. Učinio je to odjel straže Narodnog vijeća iz Zagreba, nastanjenog u Sunji, kojega je sa mašinskom puškom potpisanom uspjelo dobiti u Novsku, dok još nije nastupila katastrofa, i članove Narodne garde⁴² iz Novske i Međurića. Po istima su ustreljena u Novskoj 2 u Međuriću 3 pljačkaša, uhvaćena na činu, jer je jedna čitava banda zlikovačka i zlikovaca pljačkaša haračila, pljačkala i palila po Okučanima te pucala na vlakove, ubijala vlakovođe i plijenila putnike. Kod kolodvora u Okučanima uputila se spomenuta četa pojačana sa 15 ovdašnjih srpskih zarobljenika u Okučane, gdje je zatekla pljačkaše na činu, postreljanih 15 skupa sa vođom im na licu mjesta. Špasila znatan dio opljačkane robe i oko 100.000 kruna gotovine. To i mjere sigurnosti, koje su poduzete, djelovalo je te nastupio mir a željeznički promet otvoren. Pismeno izvješće slijedi, kada se otvori poštanski promet. Predstojnik Stefanović.

Slatina. Dr. Kovačević javlja: Narod se buni, vlada potpuna desorganizacija, red može uspostaviti jedino ententina vojska, i to srpska. Narod pali i uništuje, pa ne znam, čime će se prehraniti Dalmacija i Bosna. Masa razvlači trgovce, jer su vlastelinstva uništena. Ljudski imetak je ugrožen. Spas je jedino srpska vojska. Sela navaljuju na sela. Ako ne dođe skora pomoć, osiromašit ćemo. Hrvati i Srbi u Slatini posve su složni, a samo par hiljada vojnika može uspostaviti red među masom. Treba se staviti u sporazum sa srpskom vladom u Beogradu.⁴³ Narod ne vjeruje u našu vojsku, jer je potpuno desorganizirana. Slatinu brani 70 srpskih zarobljenika, ali i oni se već bune, jer hoće kući. U Virovitici je Narodna straža ras-

⁴¹ Ivan Rittig, izabran za vođu narodne zaštite u Petrinji 25. X. 1918. (Spisi Narodnog vijeća SHS.) Vijest o navodnoj »provali Turaka« na Kordun pokazala se kasnije kao plod straha i tadašnje psihoze. Od nje nije bilo ništa.

⁴² Narodne straže.

⁴³ To je Predsjedništvo već učinilo, odaslavši posebnu misiju u Beograd pod vodstvom dra Laze Popovića. S njim su otputovali Valerijan Pribićević i major Dragutin Perko.

tjerala mjesni odbor Nar. vijeća. Narod ne shvaća slobode. Ide poslanik mjesnog odbora Nar. Vijeća u Zagreb, da opširnije izvijesti vladu. Osijek je poslao poslanike pred srpsku vojsku u Mitrovicu, da ju pozove u Osijek. Dr. Zdravko Kovačević⁴⁴

Orahovica. Cio tabor razoren je i spaljen, dvije kuhinje za momčad još stoje. U mjestu imade dovoljno neoštećenih zgrada za nastambu momčadi. Guttmanov grad i nuzzgrade spasene su utoliko, da se sa popravkom stakala dađe stambeno urediti. Mjesta imade odmah i za 500 momaka. Svekoliki uređaj baraka razvučen je po domaćem narodu. Vojne odore i oruđa te municija i provijantura isto je razvučena po narodu. Tehničkih organa nema do mene. Jedan dio zarobljenika još je ovdje. Spaseni su 16 konja, jedna kola. Nesigurnost je velika, jer se još pljačka i pali. Brza pomoć je od velike potrebe, da zlo ne bude još veće. Vojno građovodstvo Orahovica, Sunko natporučnik.

Rakovica. Razuzdana masa pljačka, uništava tuđe vlasništvo, općinski uredski uređaj i svi spisi uništeni. Uredovanje prestalo. Životi u pogibelji. Kotar zamoljen za pomoć. Ne šalje. Šaljite što moguće brže oružanu silu. Općina Rakovica.

Vrpolje. Vagone i magazine na željezničkoj stanici opljačkali su žitelji okolnih sela Vrpolje, Strizivojna, Juškovci, Novi Perkovci, Stari Perkovci, Čajkovci, Velika Kapanica, Mala Kapanica te prolazeća vojska. Izvještaj zagrebačke postaje odgovara istini. O svemu tomu su nadležne oblasti izvješćavane i oružana pomoć uzalud tražena. Osim toga prijeti opasnost u Vrpolju Ugorovnom (sic!) paromlinu⁴⁵ sa golemom zalihom žita i brašna i zemaljske opskrbe. Molim bezuvjetno oružanu pomoć, jer u protivnom slučaju izgubljene su žitarice i kolodvor, pošto ne raspolažemo nikakvom pouzdanom oružanom silom. Osobna sigurnost Narodnog vijeća također ugrožena. Mjesni odbor Narodnog vijeća Vrpolje.

Kostajnica. Tajnik odbora Narodnog vijeća dr. Glišo Tadić⁴⁶ saopćuje: Ovdje potpuni mir i red. Imamo 100 Rusa i 100 Talijana, što ćemo s njima? Neka se iz Kostajnice premjeste oružnici, jer su ovi silno omraženi i u velikom strahu pa nemamo nikakve koristi od njih. Nemamo soli i molimo, da nam se što prije pošalje.

Petrinja. U 3 i po sata po podne javlja ravnatelj Rittig, predsjednik Narodnog vijeća za Petrinju: Čete iz Karlovca i moji domaći ljudi s jednom strojnom puškom razbili su turske krajišnike, pa se u cijelom ovdašnjem kraju vratio potpuni mir i red. Željeznica vozi opet kao i prije.

Vrpolje. Uredu i osoblju prijete velika pogibelj od vatre i paleža. Mjesna Narodna straža sama pljačka. Pomoći od nikuda. Paketi orobljeni. Prisiljeni ured napustiti. Molim odredbu odmah. Pošta Vrpolje.

Pakrac. Umoljava se odmah ovamo poslati 12 vojnika za uzdržavanje reda i čuvanje pilane i ratnih zarobljenika, jer ovdje dodijeljena momčad kući je otišla.

⁴⁴ Prema »Telefonsko-telegrafskim obavijestima« bi kretanje srpske vojske poslije oslobođenja Beograda (1. XI. 1918.) izgledalo ovako: 4. XI. ušao je konjički odred srpske vojske u Srujemsku Mitrovicu; u Rumi se nalazi 4 srpska oficira i 7 komita; 6. XI. srpske čete ulaze u Sarajevo; 7. XI. stigle su veće snage pod komandom Lj. Maksimovića u Mitrovicu. Sutradan (8. XI.) je Zagreb primio vijest iz Zemuna: »Srpske čete napredovale na sjever ovako: u Bačku i Banat prelaze iz Smedereva. Bojovićevo vojska stoji na liniji Slankamen, Indjija, Novi Karlovci, sjeverno od Rume i Mitrovice sve do Iriga.« U Đakovu je 14. XI. – prema »Telefonsko-telegrafskim obavijestima« – stigao odred srpske konjice, 15. XI. ulaze u Dubrovnik odredi srpske vojske pod komandom kapetana Milana Đorđevića; istog je dana stigao u Zagreb odred srpskih vojnika. Sutradan (16. XI.) je Predsjedništvo Narodnog vijeća u Zagrebu primilo sljedeći brzojav zemaljske vlade za Dalmaciju: »Radi osiguranja javnoga poretka u zemlji, ova vlada zamolila srpsku vojnu komandu, da odašalje odjeljenje srpske vojske u Dalmaciju. Srpska vojska već stigla u Kotor, Dubrovnik, Metković te se svaki čas očekuje u Splitu, da se zapriječi uzrok nesporazumijevanju. Potpisana pozvala domaće čete i vojne vlasti jugoslavenske u Dalmaciji da se stave na raspolaganje srpskim komandantima... Zemaljska vlada.« (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

⁴⁵ Nejasno. Možda u mjesnom paromlinu.

⁴⁶ Poslovođa mjesnog odbora.

Barake od šumske manipulacije pogorene, magazin porobljen, seljaci brane raditi u šumi. Momčad za sigurnost radnje neophodno nužna. Vojna uprava.

Josip grof Bombelles, vlastelin u Opeki kraj Varaždina, telefonira, da se je u njegovom kraju pljačkaški pokret razmahao u tolikoj mjeri, da će u najkraće vrijeme i sve njegove znatne zalihe propasti, ne pošalje li se odmah energična pomoć. Oko 20 oboružanih deserteura predvodi pučanstvo. Ovaj čas razvažaju izrađenu šumsku robu na nekih trideset podvoza. Jedan je lugar teško, jedan laglje ranjen. U Maruševcu zaposjela je rulja pljačkaša park. Svaki se čas imade očekivati navala na dvorac i majure. Ruse, koji su dosele bili na posjedu, rastjerao je puk pod prijetnjom da će ih poubijati, ne uklone li se sa imanja.

7. XI. 1918.

Požega. Veliki župan javlja: U Ljeskovici, na međi našičkog i požeškog kotara, pljačkaju. Pilanu demoliraju i razvažaju čitav materijal. Na zemaljskom dobru zemaljske ratarnice seljaci pobrali kukuruz, a nije ih moguće spriječiti, jer nemamo nikakve sile. Jedna satnija od 70. pj. pukovnije, koju smo zadržali bili i koja je prisegla već Narodnom vijeću, danas se razišla. Uspjelo je samo, da ostave oružje. Ostalo samo 9 časnika i 10 ljudi, koji sa 10 sveučilištaraca sad obavljaju stražu. Jučer je bila skupština, na kojoj su većinom glasova, bez primjetljivog sudjelovanja građanstva, izabrani sasvim novi ljudi u odbor Narodnog vijeća.⁴⁷ Dolazi u Zagreb dr. Kuntarić i Gojko Gjermanović i neki Tajko,⁴⁸ koji je tu, pa će oni o tom referirati Narodnom vijeću u Zagrebu. U okolici mirno, samo seljaci razvlače stvari sa vlastelinstva. Iz Nove Gradiške se javlja, da je tamo mir priličan. Iz ostalih kotara nema vijesti. Isporučiti valja Narodnom vijeću molbu, da bi čim prije došlo nešto Srbijanaca, da učine red. Glede vojničke pomoći, stvar je vrlo prešna, i moli se najhitnija pomoć, jer se svatko boji za glavu. Veliki župan Belošević.

8. XI. 1918.

Vinica. Tajnik Napoleon Špun Stržić javlja, da je imanje grofa Bombellesa napadnuto od oružanih pljačkaša i da su se oni potukli sa služinčadi, koja je bila oboružana. Kad je to saznao dr. Drinković, poslao je tamo vojnu asistenciju, koja ali nije bila po čudi velikom županu varaždinskom.⁴⁹ Isto tako imao je govoriti narodu profesor Šestak, ali to se nije svidjelo velikom županu. Moli, da bi se telefonski obavijestilo velikom županu, da je asistenciju poslao dr. Drinković, a njegova je želja, da bi profesor Šestak govorio narodu. Neka se rezultat javi Špun Stržiću na telefon broj 1 Vinica.

Krapinske Toplice. Uprava kupališta u Krapinskim Toplicama javlja: Po nalogu natporučnika dra. Štefanovića ovaj izvještaj na dra Angjelinovića:⁵⁰ Dubravica i Rozga imadu odbor u Kraljevcu. Mir nije nigdi narušen. Kraljevec ustraja stražu, neki članovi odbora N. v. otišli 7. XI. u Zagreb sa oružjem. Odbor i straža za samo mjesto uređeni. Samo mjesto pouzdano, okolica nepouzdana. 1. XI. narod razoružao Narodnu stražu u Novim Dvorima. 2. XI. narod najprije navalio na Bruck-

⁴⁷ U Požegi je 29. X. 1918. bio osnovan mjesni odbor N. v., u kojem je gradonačelnik Požege dr. Eduard Kurschner bio predsjednik. Međutim, poslije skupštine i glasanja pod predsjedništvom gradonačelnika (6. XI.) bio je 13. XI. sastavljen novi mjesni odbor na čelu s predsjednikom dr. Brankom Vinkovićem, vijećnikom Sudbenog stola, dok je tajnik i u novom odboru ostao isti (prof. Tomo Jakčić). (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

⁴⁸ To je zapravo Aleksandar Tajkov, knjigotiskar iz Požege.

⁴⁹ Franji Kulmeru.

⁵⁰ Dr. Budisava Grgura Angjelinovića, povjerenika sekcije Narodnog vijeća za organizaciju i agitaciju.

nera u Novim Dvorima i poharao ih, marvu poklao, a dvor oplijenio. Iz Novih Dvora od Brucknera pošao narod i navalio na Klanjec. Naprijed išli oružani muškarci, a za njima babe sa korpama, a i nekoliko kola da voze plijen. Htjeli su najprije oružnike razoružati, a ovi su se oprli i ubili 5 ljudi, oko 20 ranjenih. Na to je narod uzmakao. 4. XI. išla sudbena komisija u Nove Dvore uz asistenciju žandara i straže. Našla ljude kod pljačkanja i jednoga je ubila a više ranjenih. Šteta se u Novim Dvorima cijeni na jedan milijun kruna. Isti dan došlo pojačanje oružnicima. 5. XI. došla vojska, a 6. XI. vojska, oružnici i straža napravili raciju, uhvatili 60 ljudi. 10 vojnika otišlo u Pregradu. 7. XI. od uhvaćenika 10 pušteno na slobodu, ostali otpremljeni u Varaždin. Među uhapšenima ima i nekoliko kolovođa. Ophodnja Narodne straže, koja je išla iz Klanjca prema Kraljevcu, bila je pred novim mlinom nastrijeljena iz smjera prema Kačkovcu, 2 teže 1 lako ranjen. Nato se ophodnja razvrstala u rojnu prugu i nastavila progon. Tom je zgodom nastradalo jedno dijete. U Selima Zagorskim je općinska blagajna orobljena 3. ili 4. XI. Iz Klanjca otišao, samo 6 Srba i sedam vojnika. U toj općini pojavljuju se često krađe i paleži, koji su izljev osobne mržnje. Općina Tuhelj ima odbor i ustraja stražu. Mir nije narušen. Krapinske Toplice imadu odbor i dobrovoljnu stražu od 86 momaka. Mir nije narušen. Moje je mnijenje: bilo bi dobro u Brdovac poslati 2 teretna automobila, a iz Klanjca odrediti tamo nekoliko ljudi za provodiče. U zgodno vrijeme sa dvije strane opkoliti Kačkovec, Gređice i ona sumnjiva mjesta, da sumnjivci ne bi mogli uteći u šumu i šikaru. Dr. Štefanović.

P o ž e g a. Veliki župan javlja: U novogradiškom kotaru u mjestu Okučanima navalili su banditi u jednu kuću i ubili dvije osobe. Seljaci priskočili u pomoć, te usmrtili jednog napadača a drugog ranili i uhvatili. Žiteljstvo iz Bosanske Gradiške u velikoj množini bježi sa marvom u ovostrano područje (požeško), jer navodno ondje razbojničke bande čine velike zulume. Iz broskog kotara dolaze glasovi da se vraća opet mir i red. U požeškom kotaru seljaci robe još uvijek vlastelinstvo. Nemamo čime to zapriječiti. Ovdje vrši službu 10 časnika, 10 studenata i jedno 10 drugih vojnika. Jučer su opljačkali razbojnici tvornicu Neuschloss. Moli, da se što prije izašalju vojnici, bilo naši bilo srbijanski, da zaštite red.

D a r u v a r. Javna sigurnost u ovom kotaru još uvijek vrlo ugrožena. Preventivne mjere nedostatne. Narodne straže nisu svuda dovoljno pouzdane. Pojave boljševizma na vidiku. Sve zamolbe za vojnu pomoć do sada ostale bezuspješne. Moli se hitno intervencija kod zapovjedništva ententinih vojska da izašalju dovoljno vojske za trajno osjeganje mira i reda. Za odbor Narodnog vijeća dr. Stoisavljević, dr. Grahovac.⁵¹

Z a g r e b. Oružničko zapovjedništvo u Zagrebu. Natporučnik Vrbanić javlja: Krilo u Mitrovici javlja nam sljedeće: jedan bataljon srpske regularne vojske stigao u Mitrovicu, jedan bataljon u Staru Pazovu, a jedan bataljon Čehoslovaka u Rumu. Ovi će osigurati prugu Vinkovci-Mitrovica-Indjija. Inače u području krila mitrovačkog pljačkanje prestalo.

P o ž e g a. Sa sela se javlja, da se bande spremaju da ponovno navale na grad Požegu i opljačkaju privatne osobe i ubijaju pojedine ljude. U Kutjevu se nastavlja otimanje i uništavanje dobara, a i iz Kaptola sprema se posebna navala noćas na Požegu. Danas je ponovno opljačkano vlastelinstvo Svetinja kod Požege. Noćas se ponovno u cijelome gradu živo puškaralo, tako da je ugrožena ponovno sigurnost

⁵¹ Dr. Danilo Stoisavljević, tajnik, i dr. Mirko Grahovac, predsjednik mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Daruvaru.

grada. Sam grad stoji bez ikakove oružane sile, jer se i ona mala četa sedamdesete pukovnije pod vodstvom satnika Metzgera⁵² koji ju je jedva organizirao, potpuno razišla, tako da grad stoji izručen na milost i nemilost oružanih razbojničkih banda ... (dalje spominje lokalne nesuglasice i navodno nezadovoljstvo građana zbog izbora definitivnog odbora Narodnog vijeća u Požegi).

9. -XI. 1918.

O s i j e k. Dr. Pinterović⁵³ telefonira: Večeras smo primili vijest, da u ponedjeljak dolazi 1000 srpskih vojnika u Osijek i bit će porazmješteni u okolna mjesta Viroviticu, Slatinu i druga. U Našicama su opljačkali vojni bjegunci općinski ured i porezni ured. U Osijeku inače mir.

E r d e v i k. Ovdje je za vrijeme, dok su srpski komite⁵⁴ bile, vladao najveći mir i red, ali sad nas isti po nalogu ostaviše a boljševizam se jako širi. Postoji najveća opasnost, da će opet izbiti nemir, molimo što prije strane vojne pomoći, jer naša Narodna straža je slaba, pošto prolazeća vojska ostavila narodu silno oružje, bombe i ručne granate. Javite odmah, da li u slučaju preke nužde možemo na bundžije pucati.

P o ž e g a. U ovogradskom kotaru svuda mir, samo u Petrovom selu navališe sedam stranih vojnika na jednu birtiju, tražeći piti, a kad im ne htjedoše dati, stadoše harati. Straža je ubila dvojicu, a dvojicu uhvatila. Ostali pobjegoše. Noćas su kraj Požege upalili grad Stražman, koji je izgorio. U mjestu Jakšić kod Požege haralo se je kod svih stanovnika.. Straža je bila preslaba. U Treštanovcima (pustara Brodske imovne općine) razvažaju seljaci žito i kukuruz. Po svim imanjima beru kukuruz i prosto ga voze. Žalibože vojnički zapovjednik u Požegi nema nego 20 časnika i vojnika skupa i 10 đaka, a građanska garda se ne može micati iz Požege, jer je slaba. Ovdje se željno očekuju Srbi i pitamo, kada će doći. Stari odbor Narodnog vijeća sakupio je 30.000 kruna, koji će biti uloženi kod ovdašnje podružnice Prve hrv. štedionice. Ovaj čas počelo je pucanje strojnom puškom sa vinograda na Vranduku na grad Požegu. Zabranio sam točenje alkoholnih pića za cijelu županiju, no ova se naredba oštro kritizira i ne sluša se. Belošević, veliki župan.

10. XI. 1918.

L u d b r e g. Dr. Dečak javlja:

Od Koprivnice pa do Ludbrega a naročito u Subotici. Sukovcu i Glibovcu narod uzbuđen Radićevim govorom, da se vojnici ne će da povrate svojim četama. Ljudi pokazuju »Dom« od jučer i pozivaju se na Radićev komentar o mobilizaciji. Radić je obdržavao prije 14 dana u Koprivnici javnu skupštinu, pa je uslijed njegovog govora pobjeglo iz Koprivnice 800 vojnika. Na cesti između Novog grada i Koprivnice susreli smo više stotina vojnika, koji se vraćaju s fronte kući. Četrdeset od njih vele, da ih je pustio kući u Zagrebu na kolodvoru natporučnik Štignjar, od 25. dom. pješ. pukovnije. Treba uputiti Kolodvorsko zapovjedništvo, da pregleda vojnike i da zapriječi desertaciju. U mjestima, gdje su Radićevi pristaše, opaža se silan animozitet proti kaputašima, te u istima nema niti narodne straže. Ako budu tamo ustrajane

⁵² Antuna Metzgera.

⁵³ Dr Ante Pinterović bio je 21. X. 1918. izabran za predsjednika mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Osijeku. Međutim, na listi članova osječkog mjesnog odbora na čelu sa Vasom Muačevićem, narodnim zastupnikom, ne nalazi se više ime dra Pinterovića. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

⁵⁴ Odred srpskih komita u sastavu srpske vojske.

narodne straže, ne smije im se na nikakav način izručiti oružje, jer bi ti ljudi oružjem bili kadri počinjati razne zulumе.

Prošle nedjelje navalilo je blizu 300 ljudi na Ludbreg, no njihova je navala odbita oružjem od mjesne straže. Straža dobro funkcionira u Ludbregu. Prema iskazu oružničkog stražmeštra iz Ludbrega Beloševića, spremaju se noćas žitelji sela Vidovec, Drenovac i Jalševac da ponovno navale na Ludbreg. Prema izjavi sudbenog pristava Brune Steinera opljačkani su trgovci u Strugi, Martijancu, Poljancu i Vidovici, Velikom i Malom Bukovcu, Selnici i Kućnjaku, dok je u Hrastovljanima upaljena kamara od baruna Raucha sa blizu 50 vagona neizmlačene pšenice. Kod Dravskog mosta u Drnju pucali su prema izvješću poručnika Josipa Rukavine, zapovjednika na kolodvoru u Koprivnici, iz vlaka mađarski vojnici na mostnu stražu na Dravi.

O s i j e k. ... (govori se o pošiljkama hrane, o potpori ženama podoficira i kretanju srpske vojske). U Našicama i okolici je još neprestano položaj kritičan. Časnik, koji je bio poslan, da u okolici Orahovice pokupi dalmatinski zeleni kader, nije mogao ništa organizirati, jer je zeleni kader izjavio, da će se on sâm pobrinuti za svoju organizaciju, pa mu u tu svrhu nijesu potrebiti nikakovi časnici. Iz Vinkovaca javljaju, da dolazi u Osijek 9000 ljudi austrijske vojske. Jedna je satnija Čeha ostala u Vinkovcima i zaplijenila mnogo ratnog materijala. Preko Gomboša prešao je veliki tren u vrijednosti od 2,000.000 kruna. Naše su ga čete proganjale, ali bez uspjeha. Srpski potpukovnik Božo Tucaković prelazi kod Zemuna sa velikim dijelom Dunavske divizije preko Save. Srpska je vojska zauzela Petrovaradin i Karlovce. U Šid je stigla srpska konjica. Iz Vukovara javljaju, da 700 ljudi srpske vojske sa topovima i mašinskim puškama ide prema Borovu.

P o ž e g a. U Požezi vlada relativno mir. Noću puškaranje. Seljaci iz okolice oboružani imaju jednu mašinsku pušku. Građanska garda preslaba. U okolici Požege seljaci haraju i otimaju. Pored toga je grad Stražman izgorio, orobljeno je i Kraljevićevo imanje. Hitna pomoć nužna.

11. XI. 1918.

O s i j e k. Dr. Pinterović javlja, da u Osijeku i okolici vlada mir. U Dalju manji nemiri. Jednako manji nemiri u nekim mjestima virovitičke županije, gdje manje grupe još pljačkaju.

K l a n j e c. Kotarska oblast javlja: U selima Kraljevec i Gračac nemir je. Molimo, da se pošalje oružana pomoć. U našem kotaru poručnik Oto Zabukošek, koji imade legitimaciju Narodnog vijeća, počinja izgrede, jer je šenuo umom. Molimo, da ga se u Zagreb pozove i da ga se stavi na motrenje.

O s i j e k. Tvornica tanina Đurđevac nije opljačkana. Jučer onamo odaslan satnik sa 60 momaka i 2 strojne puške za obranu.

12. XI. 1918.

P o ž e g a. Izvještaj velikog župana: U županiji relativni mir. Iz vanjskih kotara nisam dobio daljnjih vijesti. Samo kotar požeški još uvijek u nemirima. Seljaci neprestano još pljačkaju, naročito vlastelinstva, kukuruz na polju razvažan, čime je stavljena u dvojbu prehrana pučanstva. Seljaci nadalje sijeku šume. Svemu tomu ne možemo stati na put, jer nema nikakove sile na raspolaganje. Jedva očekujemo srbijanske čete, da učine red. Seljaci imaju oko trideset mašinskih pušaka, kojima ugrožavaju naročito Požegu.

13. XI. 1918.

Daruvar. Daruvar leglo boljševizma. Vojnici uskraćivali prisegu i trgali zviježde. Samo 40 povjerljivih domaćih bezuvjetno nužni. Još 40 vrlo pouzdanih vojnika sa strojnom puškom i municijom. Opasna trvenja među srpskim i hrvatskim pučanstvom. Razlozi su paleža u kotaru Daruvar kao i svagdje općenito mržnja na Židove radi nabijanja cijena, protiv oblasti radi rekvizicije, nepravednog dijeljenja potpora i reklamacija. Oružništvo treba barem trostruko pojačati. Srbijanska momčad i bivši zarobljenici neka se šalju samo pod srbijanskim časnikom, jer našima otkazuju posluš. Dr. Kultschar, natporučnik.⁵⁵

Srb. Danas su naoružani razbojnici, nakon što su orobili ovdašnju oružničku postaju, općinu, financijalni razdjel, sva tri ureda do temelja demolirali, došli u ovdašnji poštanski ured i privatni stan poštara, gdje su popljačkali mnogo pokretnina, dočim iz ureda samo nekoliko paketa a gotovinu i manipulacione spise namještenik je za vremena sklonuo. Poštohod ne opći, jer je po razbojnicima ugrožen. Pošta Srb.

Budinščina. Izvješće grupe 3. izvidničkog odjela od 13. XI. Remetinec ima odbor u Novom Marofu, mir nije narušen. Novi Marof odbor izabran, Narodne straže nema, 6 vojnika sa podčasnikom pojačali oružnike, do 11. bio poručnik sa 30 momaka, narod neraspoložen proti grofu Erdödy-u, krade ga na veliko i raspušta mu zverinjak u Moždencu a socijalist Podhorsky Vatroslav osujetio osnutak straže, huška proti vlastelinstvu. Proti njemu izdan uhidbeni nalog, do sada uhapšeno pet osoba, narod opkolio općinu, zahtijevao potporu i razbacao knjige. Umirio se na nagovor kotarskog pristava. Madžarevo ima odbor, u Marofu mir. U Budinščini odbor nije izabran, straža ne uređuje. Zapovjednikom izabran barun Rukavina, 15. biti će uređena straža. Za 17. dr. Krizman⁵⁶ iz Varaždina urekao narodnu skupštinu. Dr. Štefanović, natporučnik.

Požega. Veliki župan javlja: Jučer prije podne ušla je jedna eskadrona srbijanske konjice u Požegu. Bili su oduševljeno dočekani. Požega izvjesila barjake i svečano raspoloženje. Očekujemo danju dijelove vojske. Jučer je zastupstvo gradsko imalo svečanu sjednicu, u kojoj je votirano Narodnom vijeću 200.000 kruna. Trgovi i ulice nekoje su prekrštene. Tako bivši trg Franje Josipa u Vilsonov trg, bivša Njemačka u Trumbićevu ulicu, Sudačka u Korošecovu ulicu. Iz kotara novogradiškog, novskog i brodskog nema nepovoljnih vijesti. Samo u požeškom, pakračkom i daruvarskom kotaru pojedina vlastelinstva seljaci pljačkaju.

17. XI. 1918.

Klanjec. Između Klanjca i Kraljevca put ugrožen od pobunjenih sela. Pošta Kraljevac već 3 dana ne dolazi u Klanjec, jer je na istu pucano iz zasjede. Poštar klanječki ne može izaći u Kraljevac. Ured zatvoren. Neka se izašalje poštara iz Pod-suseda, njegov put preko Zaprešića nije ugrožen. Moli oružanu zaštitu, da se mogu odvijati poštanski promet. Ured Klanjec.

⁵⁵ Taj dr. Gjurro Kulčar, vođa »izvidnog jašilačkog odjela« podnio je Vojnom ostsjeku Narodnog vijeća izvještaj nakon izvršenog kontrolnog putovanja po Slavoniji. U njemu, između ostaloga, stoji i ovo: »Što se tiče agrarne reforme, za tu je seljaka vrlo malo briga, jer sâm imade svaki dosta, a bude li mu se prohtjelo nečesa česa on slučajno nema, to će si on uz nepopravljivu indolenciju oblasti — već posuditi, kao u zadnje doba. Uvjeren sam, da veleposjed i nadalje može egzistirati u dojakošnjem opsegu a da to ne bi izazvalo kakovu ogorčenost u narodu — pogotovo kad cijene padnu. Dakle pravog agrarnog pokreta nismo nigdje opazili. U dva-tri mjesta na pustari Brijest, Ferovac nadala se je doduše gospodarska čeljad nekoj besplatnoj diobi zemljišta, ali saznavši za protivno, mirno uzela to do znanja i dalje nastavila posao.« (Spisi Narodnog vijeća SHS. Pres. br. 900-23, 28. XII. 1918.)

⁵⁶ Dr. Hinko Krizman, poslovođa mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Varaždinu.

Požega. Jučer je stigao ovamo jedan bataljun srpske vojske pod vodstvom majora Tasića. Svečano je dočekan. Pred slavlukom pozdravljena je srpska vojska po požeškom velikom županu (Beloševiću) i gradonačelniku dr. Kürschneru. Vladalo je veliko oduševljenje. Pošlo se je najprije na blagodarenje u mjesnu pravoslavnu crkvu, a onda na Te Deum u katoličku crkvu. U Požegi vlada sada mir. U okolici se još pljačka. Seljaci rasprodavaju stoku, sjeku šume, razvlače žito. Puške su zakopane. Trebat će mnogo truda, dok se narod privede k sebi. Mora se konstatirati žalosna činjenica, da seljaci ne će da pristupaju obrađivanju polja, jer govore »za sebe imamo dosta a gospoda neka pomru.« Danas je došao u Požegu potpukovnik Zagorčić, te je preuzeo komandu u mjestu. Stigla je i jedna topnička baterija. Svi su srpski vojnici nastanjeni u ovdašnjoj vojarni, koja je bila dosta oštećena, ali je sada uređena za upotrebu. U Požegi je nanovo uređeno električno svijetlo, jer je i centrala bila oštećena. Hrane dolazi dovoljno. Mesa nema ništa, te je zato zaključena dozvola sajma.

18. XI. 1918.

Cavtat kod Dubrovnika. Bartulović javlja: Ovdje su svi uredi i sve činovničko osoblje u narodnim rukama, ali samo u velikoj pogibelji radi pljačkajućih banda. Brzojavili smo zagrebačkom N. v. za pomoć. Molimo izvolite posredovati. Za bezodvlačno rješenje moli Querer, Politeo, Jerko Alačević.

21. XI. 1918.

Pločice. U Konavlima organizirao Narodnu stražu. U borbi smo protiv komita.⁵⁷ Bivaju razoružani i poslani zapovjedništvu srpske vojske Hercegnovi. Očistili smo već sav kraj. Navale komita jenjavaju. Odio srpske vojske stigao ovamo. Inače mir i red. Natporučnik dr. Siročić, Pločice, Dalmacija.

24. XI. 1918.

Senj. Gospodin Binički⁵⁸ javlja: Predsjednik Nar. vijeća⁵⁹ u vezi je sa frankovcima. Nemamo pouzdanih časnika. Molimo da nam se pošalje 30 Srbijanaca. Na pojedinim mjestima došlo do nemira. Oružnici su pucali te su 4 osobe ustrijelili.

29. XI. 1918.

Gospić. 24. studena pokušalo je nekoliko ljudi razoružati oružnike u Jablancu. Pokušaj nije uspio, kolovođa Vukesić ubijen, jedan ranjen. Mir uspostavljen a šestorica sukrivca predana sudu. Inače javna sigurnost prilično povoljno. Veliki župan.⁶⁰

3. XII. 1918.

Bjelovar. Tajnik odbora Narodnog vijeća Stojanović⁶¹ javlja: Kad je danas posebnim izdanjem bjelovarskog tjednika bilo proglašeno združenje Srbije sa SHS državom, počeli su se vojnici buniti proti kralju i počeli klicati republici. Osim toga, danas poslije podne oko 6 i tri četvrta pobjeglo je iz ovdašnjeg garnizona 16. pješ. pukovnije 120 oboružanih momaka. Vojnika ima oko 600—700.

⁵⁷ Misli: vojnih bjegunaca.

⁵⁸ Dr. Fran Binički, poslovođa mjesnog odbora Narodnog vijeća SHS u Senju, izabranog 28. X. 1918. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

⁵⁹ Vladimir Olivieri.

⁶⁰ Dr. Tomislav Tomljenović.

⁶¹ Stevo Stojanović, tajnik mjesnog odbora N. v. u Bjelovaru, osnovanog 3. XI. 1918. (Spisi Narodnog vijeća SHS.)

9. XII. 1918.

Požega... (govori o Te Deumu u katoličkoj crkvi i blagodarenju u pravoslavnoj crkvi kao i skupštini). U županiji požeškoj vlada svuda mir. Tu i tamo dešava se po kakova manja krađa, ali bez kakova većega značenja. Razoručavanje se obavlja. Bilo bi neophodno potrebito, da srpska vojska ostane i nadalje u Požegi jer oružništvo zatajuje. (Tako je onomad 15 oružnika iz okolice požeške jednostavno pobjeglo). Pučanstvo je vrlo zadovoljno sa vojskom.

21. XII. 1918.

Požega. U požeškoj županiji vlada mir. Razoručavanje se obavlja po planu. Uz pomoć srpske vojske oduzimaju se u redu one stvari, koje su za minulih pljačkarnja pojedincima oduzete. Pred deset dana strijeljan je jedan pljačkaš. U uzama se nalaze 300 zatvorenih pljačkaša.

* * *

Slika, koju te vijesti pružaju, ne može nas, dakako, zadovoljiti, i to iz jednostavnog razloga, jer sve vijesti bez razlike potječu iz jednostranog izvora. Sve su to telefonske ili brzojavne informacije predstavnika »nove« vlasti »Države Slovenaca, Hrvata i Srba«, osoblja odanog toj vlasti i političkih ljudi na liniji Predsjedništva Narodnog vijeća SHS. Zato zasad — samo na temelju tih vijesti iz rukoveta »Telefonsko-telegrafskih obavijesti« Narodnog vijeća SHS — ne možemo ulaziti u poblizu analizu niti izvoditi neke zaključke općenite prirode. Ipak, možemo zaključiti slijedeće: iz tih sačuvanih vijesti proizlazi, da je najviše nemira izazvanih »zelelim kaderom« bilo prvih 15—20 dana nakon »prevrata« (29. X. 1918.) i da njihova krivulja, zatim, brzo pada. Taj »decrecendo« stoji, bez sumnje, u uzročnoj vezi s napredovanjem srpske vojske kao i oružanih snaga Antante.

B. Krizman

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA X.

1957.

BROJ 1—4

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB